

Summary. The article analyzes the financial and credit support of agriculture. The effective rates on loans for legal entities of agriculture of Ukraine are analyzed, offers of mortgage loans from banks are analyzed. The main requirements of changes in bank lending in the system of financial provision for sustainable development of agriculture are presented.

Key words: financial and lending, agriculture, sustainable development.

УДК 338.43.01

Пономарьова Ю. І.

*аспірант кафедри економіки підприємства
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Ponomarova Y. I.

*Graduate student of the Department of Economics of the enterprise
KNEU «Kyiv National Economic University of Vadym Hetman» Kyiv, Ukraine*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ТА М'ЯСНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТІЙКОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

MODERN TRENDS OF THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF THE DAIRY AND MEAT UKRAINE ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF NON-STABLE BUSINESS ENVIRONMENT

Анотація. Стаття присвячена систематизації та дослідженню сучасних тенденцій функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкого бізнес-середовища. Розроблено та запропоновано методологію розрахунку індексу синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки України, яка розширює методологічне забезпечення дослідження проблеми. Використання представленої методології дає змогу провести загальну оцінку стану розвитку підприємств цих галузей з урахуванням нинішніх аспектів їх функціонування.

Ключові слова: розвиток, підприємства молочної та м'ясної промисловості, нестійке бізнес-середовище, синергетичний ефект, тенденція, обсяги виробництва, доходність.

Постановка проблеми. Складні економічні умови в країні та світі показують неготовність багатьох підприємств до несприятливих змін зовнішнього середовища. Це пов'язано як із сировинною орієнтацією промисловості, галузевими проблемами, кардинальними змінами умов функціонування бізнес-середовища, так і з недосконалістю механізму обґрунтування адаптаційних антикризових заходів реагування на зовнішні виклики. Вагомість цих причин пояснюється недостатнім рівнем теоретико-методологічної бази оцінки та планування стійкого та адаптаційного розвитку підприємств галузі.

Часто використовуваний методологічний інструментарій формування стійкості розвитку підприємств не пов'язаний із цілями бізнесу, галузевими особливостями, немає доступних та простих моделей експрес-аналізу факторів впливу. Підприємства молочної та м'ясної промисловості України досить вразливі до змінюваних економічних умов, що і зумовлює актуальність дослідження тенденцій їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методологічного забезпечення досліджень проблеми управління розвитком підприємства в нестійких економічних умовах висвітлені у працях низки вітчизняних та іноземних авторів. Зокрема, теоретичні та практичні аспекти

проблем розвитку економічних систем різних рівнів досліджували В.М. Геєць, Д. Белл, Н. Вінер, Й.А. Шумпетер, Р. Фрімен, М.Д. Кондратьєв, С.Ю. Глазєв, Дж.К. Гелбрейт, В.М. Гриньова, Г. Спенсер, Дж. Кларк, Ю.Г. Лисенко, В.І. Ляшенко, У.К. Мітчелл, М.М. Моїсєєв, Р. Нельсон, У.У. Ростоу, М.П. Тодаро, Е. Тоффлер, Дж. Форестер, Г. Хакен. У контексті досліджуваної молочної промисловості є наукові праці, присвячені економічному механізму розвитку підприємств галузі. Серед авторів, які займалися цією проблемою, можна відзначити М.М. Ільчука, Л.О. Мармуль, І.М. Галака, Г.В. Чабана, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, М.П. Коржинського, Д.Ф. Харківського, О.О. Швець тощо. У контексті вивчення організаційно-економічних аспектів розвитку підприємств м'ясної промисловості варто виокремити науково-практичні дослідження таких авторів, як Т.Л. Мостенська, О.І. Драган, І.В. Суха, А.Н. Богатирьов, Л.Е. Дяченко, В.М. Пасічний, Л.Б. Ліпатов, П.Т. Саблук, Г. Бандуренко тощо.

Метою статті є дослідження та систематизація сучасних тенденцій функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкого бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі розвитку спостерігаються коливання національної

економіки, які впливають на умови розвитку бізнес-середовища. На фоні зміни економіки сприятливість бізнес-середовища формується під впливом таких показників, як свобода ведення бізнесу та торгівлі, податкова та грошова політика, державні витрати, свобода інвестування, фінансова політика, політика держави щодо захисту прав власності, свобода від корупції та політика держави щодо регулювання трудових відносин. Усі ці показники (індикатори) формують сприятливе або несприятливе бізнес-середовище, їх коливання впливає на нестійкість умов ведення бізнесу в країні.

Фахівці Wall Street Journal і Heritage Foundation щорічно розраховують Індекс економічної свободи для більшості країн світу, починаючи з 1995 р. [21]. Їхні дослідження враховуються у матеріалах глобальних досліджень міжнародними організаціями, мають авторитет у світовій економічній спільноті. Цей індекс оцінюється за шкалою від 0 до 100, відповідно значення 100 свідчить про максимальний рівень економічної свободи. На рис. 1 наведено динаміку цього показника за період 2011-2016 рр. в Україні.

Як бачимо з рис. 1, рівень економічної свободи в Україні є низьким, хоча загальна тенденція останніх років свідчить про певні позитивні зміни. Загалом ситуація вважається нестабільною і складною для функціонування бізнес-середовища. Всі складники, що формують цей індекс, протягом останніх шести років не піднімалися вище значення 50.

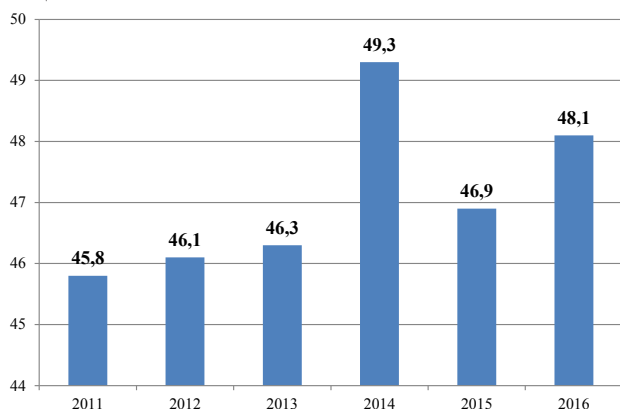

Рис. 1. Динаміка Індексу економічної свободи за період 2011-2016 рр. в Україні (складено автором за даними [21])

Отже, можемо констатувати, що функціонування та розвиток вітчизняних підприємств молочної та м'ясної промисловості України відбуваються в складних умовах нестійкого бізнес-середовища.

Розглянемо тенденції розвитку підприємств кожного із секторів промисловості. Проаналізуємо стан та тенденції розвитку підприємств молочної промисловості України за 2011-2016 рр.

Важливою тенденцією сучасного розвитку підприємств молочної промисловості України є їх вибір організаційної структури управління, яка б забезпечувала захист від ризиків в сучасних умовах нестійкого бізнес-середовища. Підприємства молочної промисловості України функціонують в складних економічних умовах, під впливом ринку ці суб'єкти господарювання налагоджують партнерські відносини, об'єднуються в крупні вертикальні інтегровані об'єднання. Лідери галузі мають організаційну структуру управління у вигляді вертикально-інтегрованих холдингів (наприклад, «Терра Фуд», «Молочний Альянс», «Альміра», Група компаній «Комо») [17]. «Milkiland Україна» та «Вімм-Білль-Данн Україна» також за своєю організаційною структурою управління схожі з попередніми підприємницькими структурами. Відповідно, це характерна особливість розвитку сучасних лідерів цього сектору. В межах таких об'єднань підприємства зберігають позиції на ринку, захищаються від економічних ризиків, вплив яких може бути більш негативним за умов самостійного функціонування.

Другою актуальною тенденцією розвитку підприємств молочної промисловості є зміни обсягів та асортименту виробництва продукції в змінюваних економічних умовах. За даними Продовольчого балансу (молочна промисловість) [11], обсяги виробництва основних видів продукції підприємств молочної промисловості України за період 2011-2016 рр. мають такі тенденції:

- найбільші обсяги виробництва молока та молочних продуктів спостерігалися в 2013 р. (11 488,2 тис. т). Починаючи з 2014 р. обсяг виробництва видів продукції цієї категорії почали зменшуватися через нестачу сировини та її низьку якість [8, с. 28], зменшення попиту через зростання цін та падіння рівня доходів населення, низьку якість, високу конкуренцію для експорту. У 2016 р. підтримувалася тенденція зменшення обсягів виробництва вказаної продукції;

- найбільше падіння в обсягах виробництва молочної продукції промислової переробки відбувалося в сегменті «сири» з огляду на зменшення експорту, який до анексії АР Крим та АТО припадав переважно на РФ; скорочення попиту через ціновий фактор та скорочення доходів населення. Варто відзначити, що підприємства молочної промисловості успішно переорієнтувалися у напрямку скорочення продукції, яка втратила минулий попит;

- досить вагоме зростання в 2011-2016 рр. мала така молочна продукція, як масло, за досліджуваний період обсяги виробництва цього продукту зросли на 31,7%. Незважаючи на певне скорочення обсягів виробництва в 2015-2016 рр., темпи зростання цього виду продукції є значними. За даними фахівців, у 2017 р. Україна посіла п'яте місце серед світових експортерів вершкового масла. Тобто позитивною тенденцією вважаємо те, що виробники продукції молочної промисловості успішно орієнтуються на ринку, зважають на економічні зміни (втрата споживачів через експорт сирів, вихід на нові ринки для збуту масла).

Таблиця 1

Динаміка зміни індексу закупівельної ціни на молоко (вищого гатунку) та зміни рівня доходів населення в Україні в 2011-2016 рр.

Назва показника	Значення						Абсолютне відхилення, + / -				
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
Індекс ціни на молоко (вищий гатунок)	1,3	0,9	1,3	1	1,3	1,4	-0,4	0,4	-0,3	0,3	0,1
Індекс рівня доходів населення	1,08	1,13	1,06	0,885	0,77	1,14	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,4

Джерело: розраховано автором за даними [3; 4; 13]

Отже, можна відзначити, що, незважаючи на загальне зменшення обсягів виробництва за всіма видами продукції, підприємства молочної промисловості України виробляють успішні рішення з підтримки та розвитку функціонування шляхом диверсифікації товарного асортименту (зменшення виробництва продукції, яка втрачає попит, і збільшення за рахунок тієї, яка є більш затребуваною).

Третьою тенденцією розвитку є зміна закупівельних цін на молоко в Україні. Від відповідності зміни цього показника зміні показника рівня доходності населення залежить рівень попиту на продукцію молочної промисловості. У табл. 1 наведено динаміку зміни індексу закупівельної ціни на молоко (вищого гатунку) та зміни рівня доходів населення в Україні в 2011-2016 рр.

Аналіз результатів табл. 1 свідчить про те, що загалом індекс закупівельних цін на молоко вищий від індексу рівня доходів населення. Це, відповідно, впливає на зменшення попиту всередині країни на продукцію галузі.

Четвертою тенденцією розвитку підприємств молочної промисловості України є умовна доходність виробництва молока, яка виражається у вигляді показника «Український молочний індекс» (УМІ) (індекс доходності виробництва). Цей показник у наукових та фахових колах аналізують як основний індикатор розвитку підприємств молочної промисловості. У табл. 2 представлено динаміку Українського молочного індексу (УМІ) (індексу доходності виробництва) за 2011-2016 рр.

За період 2011-2016 рр. цей показник продемонстрував зменшення на 2,11 одиниці. Але в 2016 р. порівняно з 2014 р. та 2015 р. цей показник суттєво зріс, що свідчить про позитивні тенденції покращення функціонування. У 2016 р. цей показник становив 4,16. Відповідно, прибутковість виробництва була не досить високою, але такою, що зростає.

Перейдемо до виокремлення основних тенденцій розвитку підприємств м'ясної промисловості України. Першою тенденцією розвитку підприємств м'ясної промисловості України є їхній сучасний вибір організаційного управління. Як і у молочної промисловості, у цій сфері відзначається більша ефективність господарювання у організаційних структурах, які є вертикально інтегрованими об'єднаннями. Найбільш потужні підприємства галузі (МХП («Миронівський хлібопродукт»), Комплекс «Агро-марс», Компанія «Агро-Овен», Компанія «АПК-Інвест», Агропромислова група компаній «Дніпровська», Воло-

димир-Волинська птахофабрика, Агропромислова група компаній «Пан Курчак», Глобинський свинокомплекс, Фермерське господарство «УЛАР», Компанія «АГРО-РОСЬ») займають 74,2% ринку виробництва м'ясної промисловості в Україні. Всі ці підприємства мають вертикально інтегровану структуру управління [18].

Як вказують фахівці та вчені [2; 15], сьогодні в умовах низької прибутковості галузі вертикально інтегровані підприємницькі структури мають певний успіх на ринку м'яса та м'ясної продукції порівняно з невеликими підприємствами. Інші 25,8% підприємств м'ясної промисловості України є невеликими, розрізненими і не становлять суттєвої конкуренції на ринку.

Іншою актуальною тенденцією розвитку підприємств м'ясної промисловості є зміни обсягів та асортименту виробництва продукції в змінюваних економічних умовах. За даними Продовольчого балансу (м'ясна промисловість) [12], обсяги виробництва основних видів продукції підприємств м'ясної промисловості в Україні за період 2011-2016 рр. мають такі тенденції:

– у 2014 р. порівняно з 2013 р. відбулося зменшення обсягів виробництва товарних груп «яловичина та телятина» (на 3,48%) та «свинина» (на 0,35%). Це великою мірою зумовлене втратою покупця у вигляді РФ. Донедавна в РФ українські виробники постачали напівтуші яловичини, телятини та свинини. Дослідники зазначають, що для успішного виходу на європейський та китайський ринки підприємствам галузі треба оволодіти технологією глибокої вакуумної обробки м'яса [7]. Така продукція користується попитом у світі. У період 2014-2016 рр. щодо товарної групи «яловичина та телятина» продовжилось падіння обсягів виробництва, а за товарною групою «свинина» в 2014-2015 рр. цей показник зріс на 1,76%, але в 2015-2016 рр. – зменшився на 0,86%. Варто підкреслити, що на таку товарну групу, як «свинина» вагомий вплив чинить фактор тваринницьких епідемій, відповідно зростають втрати виробництва. Зокрема, в 2016 р. за даними моніторингу фахівцями відзначено найбільший спалах африканської чуми свиней в Україні (91 випадок) [1];

– у 2011-2012 рр., 2012-2013 рр. значний підйом щодо обсягів виробництва спостерігався у підприємств, задіяних на ринку птиці. Але в 2013-2014 рр. та 2014-2015 рр. цей показник упав. 2016 р. характеризувався зростанням обсягів виробництва м'яса птиці в Україні (зростання порівняно з 2015 р. на 2,02%). Також 2016 р. в сегменті

Таблиця 2

Динаміка Українського молочного індексу (УМІ) (індексу доходності виробництва) за 2011-2016 рр.

Назва показника	Значення						Абсолютне відхилення, + / -				
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
Український молочний індекс (УМІ) (індекс доходності виробництва)	6,27	3,52	6,21	3,58	3,22	4,16	-2,75	2,69	-2,63	-0,36	0,94

Джерело: складено автором за даними [20]

Таблиця 3

Динаміка зміни індексу закупівельної ціни на м'ясо та зміни рівня доходів населення в Україні в 2011-2016 рр.

Назва показника	Значення						Абсолютне відхилення, + / -				
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
Індекс ціни на м'ясо	1,008	1,002	0,990	1,023	1,017	1,004	-0,01	-0,01	0,03	-0,01	-0,01
Індекс рівня доходів населення	1,08	1,13	1,06	0,885	0,77	1,14	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	0,4

Джерело: розраховано автором за даними [3; 4; 6]

м'яса птиці характеризувався рекордним зростанням експорту (зростання на 48,64% порівняно з 2015 р.).

Найбільш важливою тенденцією можна назвати те, що з 2016 р. починає зростати показник обсягу виробництва м'яса птиці (переважно курятини), який формує загальний тренд росту всього ринку м'яса в Україні. Це пов'язано, на думку аналітиків, по-перше, з тим, що підприємства галузі збільшили виробничі потужності, по-друге, з тим, що на фоні зростання цін на інші види м'яса цей вид залишається більш доступним внутрішньому споживачу [9].

Третя тенденція розвитку – це зміна закупівельних цін на м'ясо в Україні. Відповідність зміни цього показника зміні показника рівня доходності населення зумовлює рівень попиту на продукцію м'ясної промисловості. У табл. 3 наведено динаміку зміни індексу закупівельної ціни на м'ясо та зміни рівня доходів населення в Україні в 2011-2016 рр.

Аналіз даних табл. 3 свідчить про те, що індекс закупівельних цін на м'ясо та індекс рівня доходів населення не демонструє сталої відповідності. У 2014, 2015 рр. індекс ціни на м'ясо суттєво переважав індекс рівня доходів населення, що ускладнювало зростання та підтримання темпів попиту на цю продукцію. У 2016 р. ситуація змінилася через зростання мінімальної заробітної плати в Україні.

Отже, цінова політика підприємств суттєво не змінювалася щодо стимулювання попиту на продукцію, змінилися лише зовнішні економічні умови (збільшення доходів населення). Можна підтримати дослідників, які вказують, що за нинішніх умов підприємства галузі не

повинні зменшувати ціни на власну продукцію через збитковість виробництва, а їм варто орієнтуватися на пошук нових сегментів для експорту. Це пов'язано з тим, що за кордоном м'ясо курятини є дорожчим, аніж в Україні, що свідчить про можливість збільшення прибутковості [7]. Зокрема, перспективним є орієнтир на країни Азії.

Четверта тенденція розвитку підприємств м'ясної промисловості – це умовна доходність виробництва м'яса, яка виражається у вигляді показника «умовний індекс доходності виробництва». Вказаний показник серед науковців та фахівців аналізують як пріоритетний індикатор розвитку підприємств м'ясної промисловості (аналогічно як і щодо молочної промисловості). У табл. 4 наведено динаміку індексу доходності виробництва м'яса в Україні за 2011-2016 рр.

Вивчення табл. 4 свідчить про те, що в аналізованому періоді для вітчизняних підприємств найбільш прибутковим було виробництва м'яса в 2012 р. Починаючи з 2013 р. спостерігалось суттєве падіння прибутковості виробництва. Це пов'язують із низьким рівнем генофонду великої рогатої худоби (нижчий, ніж у країнах ЄС, США), низьким рівнем споживання через рівень доходів населення і потребою встановлення адекватних попиту цін.

Організаційні підходи до управління (переважно вертикальна інтеграція), реагування на зміни економіки, інші заходи зумовлюють моделювання сучасного розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості. Їх адапційна поведінка забезпечує ефективність діяльності. Рівень ефективності розвитку підприємств цих галузей з ураху-

Таблиця 4

Динаміка індексу доходності виробництва м'яса в Україні за 2011-2016 рр.

Назва показника	Значення						Абсолютне відхилення, + / -				
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
Яловичина та телятина	3,2	3,45	3,31	2,72	2,25	2,02	0,3	-0,1	-0,6	-0,5	-0,2
Свинина	2,6	2,9	2,75	2,31	1,86	1,69	0,3	-0,2	-0,4	-0,5	-0,2
М'ясо птиці	1,7	1,8	1,3	1,16	1,03	0,98	0,1	-0,5	-0,1	-0,1	-0,1
Загальний	2,50	2,72	2,45	2,06	1,71	1,56	0,2	-0,3	-0,4	-0,4	-0,2

Джерело: складено автором за даними [14]

Таблиця 5

Методологія розрахунку синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки

Показник	Розрахунок, характеристика
Синергетичний ефект розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки (SF)	$SF = Mr * AId * CIc$ де SF ~ високий, якщо ≥ 2 , SF ~ середнє значення, якщо $\geq 1 < 2$, SF ~ ефект відсутній, якщо < 1
Мультиплікатор синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки (Mr)	$Mr = Qi / Qi-1$, де Qi – обсяг виробництва продукції підприємств молочної або м'ясної промисловості в поточному періоді, тис. т; Qi-1 – обсяг виробництва продукції підприємств молочної або м'ясної промисловості в попередньому періоді, тис. т
Ефект доходності виробництва (AId)	$AId = Idi / Idi-1$, де Idi – індекс доходності виробництва продукції підприємств молочної або м'ясної промисловості в поточному періоді; Idi-1 – індекс доходності виробництва продукції підприємств молочної або м'ясної промисловості в попередньому періоді
Ціновий ефект (CIc)	$CIc = Ici / Ici-1$, де Ii – індекс цін на продукцію підприємств молочної або м'ясної промисловості в поточному періоді; Ii-1 – індекс цін на продукцію підприємств молочної або м'ясної промисловості в попередньому періоді

Джерело: розроблено автором за матеріалами [5; 10; 16]

Динаміка індексу синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки України за 2011-2016 рр.

Назва показника	Значення						Абсолютне відхилення, + / -				
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2012 / 2011	2013 / 2012	2014 / 2013	2015 / 2014	2016 / 2015
1. Синергетичний ефект розвитку підприємств молочної промисловості в умовах нестійкої економіки (SFмл)	8,31	3,26	8,07	3,51	3,93	5,71	-5,05	4,81	-4,56	0,42	1,78
Mг	1,02	1,03	1	0,98	0,94	0,98	0,01	-0,03	-0,02	-0,04	0,04
AId	6,27	3,52	6,21	3,58	3,22	4,16	-2,75	2,69	-2,63	-0,36	0,94
CIc	1,3	0,9	1,3	1	1,3	1,4	-0,40	0,40	-0,30	0,30	0,10
2. Синергетичний ефект розвитку підприємств м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки (SFм)	2,54	2,83	2,62	2,09	1,7	1,58	0,29	-0,21	-0,53	-0,39	-0,12
Mг	1,008	1,04	1,08	0,99	0,98	1,01	0,03	0,04	-0,09	-0,01	0,03
AId	2,50	2,72	2,45	2,06	1,71	1,56	0,22	-0,27	-0,39	-0,35	-0,15
CIc	1,008	1,002	0,990	1,023	1,017	1,004	-0,01	-0,01	0,03	-0,01	-0,01

Джерело: складено автором за даними табл. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9

ванням адаптаційних заходів можна запропонувати оцінювати із використанням показника «Синергетичний ефект розвитку підприємств галузі». Синергетичний ефект – це показник нелінійного аналізу, він визначає додатковий результат, який отримано через комбінацію складників економічної системи [5; 10]. У нашому прикладі це комбінація всіх характерних тенденцій розвитку (зокрема, обсягів виробництва, доходності та цінового показника). Вказаний показник описує тільки додаткову ефективність розвитку. У табл. 5 наведено методологію розрахунку синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки.

Використовуючи наведені вище показники розвитку, проведемо розрахунок та оцінку вищезазначеного показника (табл. 6).

За результатами розрахунків відзначаємо синергетичний ефект розвитку підприємств молочної промисловості в умовах нестійкої економіки протягом 2011-2016 рр. У 2014 р. порівняно з 2013 р. відзначалося зменшення цього показника. Але в 2015 р. та 2016 рр. він зростає. Це свідчить про позитивні пріоритети розвитку підприємств галузі, що викликане зростанням доходності, зокрема, в 2016 р.

Синергетичний ефект розвитку підприємств м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки протягом 2011-2016 рр. У 2011-2014 рр. цей показник демонстрував високе значення, хоча з 2013 р. він почав зменшуватися. Це пов'язане з поступовим зменшенням доходності. Відповідно, можна визначити, що розвиток підприємств м'ясної промисловості характеризувався негативними ознаками.

Висновки. Представлена методологія розрахунку індексу синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки України розширює методологічне забезпечення дослідження проблеми. Його використання дає змогу провести загальну оцінку стану розвитку підприємств цих галузей з урахуванням нинішніх аспектів їхнього функціонування.

Дослідження дало змогу виявити основні сучасні тенденції функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкого бізнес-середовища. Проведений аналіз відповідно до авторської методології показав, що підприємства молочної промисловості досить успішні в умовах постійних економічних коливань, а підприємства м'ясної промисловості мають низьку ефективність розвитку в зазначених умовах.

Список використаних джерел:

1. Африканська чума свиней [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.asf.vet.ua/index.php/maps.html>
2. Борисова А.Ф. Развитие отрасли свиноводства на основе кооперации и интеграции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mts.asu.lt/mtsrbid/article/download/670/696
3. Доходи та витрати населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn%20_u/dvn_u.htm
4. Доходи та витрати населення України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv16_u.htm
5. Ерохина Е.А. Теория экономического развития: системно-синергетический подход. – Новосибирск: ИАиЭ СО РАН, 2003. – 160 с.
6. Индексы потребительских цен на товары и услуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php?c=980&lang=1>
7. Ковальчук Т. Виклики перед м'ясною галуззю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/4544-vyklyky-pered->
8. Козаченко Л.А., Чебан Ю.Ю. Сучасний стан та передумови виникнення кризи на підприємствах молокопереробної промисловості України // Modern Economics. – 2017. – № 2. – С. 25-31.
9. М'ясо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/agrarni_rinki/myaso
10. Практическая экономика предприятия: синергетический подход: монография // М.Б. Флек, Е.А. Угнич, И.В. Богуславский, Ю.Б. Слюсарь. – Ростов-на-Дону: ИУИ АП ДГТУ, 2013. – 208 с.
11. Продовольчий баланс (молочна промисловість) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkbalance.org.ua/index.php?PGID=1>

12. Продовольчий баланс (м'ясна промисловість) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meatbalance.org.ua/index.php?PGID=1>
13. Ринкова інформація (молочна промисловість) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkbalance.org.ua/index.php?PGID=4>
14. Ринкова інформація (м'ясна промисловість) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meatbalance.org.ua/index.php?PGID=4>
15. Соломчук Л.М. Агропромислова інтеграція – як фактор підвищення ефективності функціонування підприємств м'ясопродуктового підкомплексу // Інтелект XXI. – 2015. – № 1. – С. 42-49.
16. Суворова Л.А. Анализ подходов к оценке синергетического эффекта функционирования биотехнологического кластера // Экономика и управление: проблемы, решения. – 2016 – Т. 2. – № 8. – С. 59-64.
17. ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/top-10-najbilsih-virobnikiv-molosnoi-produkcii-v-ukraini>
18. Топ-10 производителей мяса в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top-10-proizvoditelej-myasa-v-ukraine-2015>
19. Україна увійшла в ТОП-5 світових експортерів вершкового масла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/442788/ukrayina_uvuyishla_v_top5_svitovyh_eksporteriv_vershkovogo_masla_groyisman
20. Український молочний індекс (Індекс доходності виробництва молока) 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milkbalance.org.ua/index.php?PGID=4>
21. Index of economic freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/download>

Аннотация. Стаття посвящена систематизації та дослідженню сучасних тенденцій функціонування та розвитку підприємств молочної та м'ясної промисловості України в умовах нестійкої бізнес-середовища. Розроблена та запропонована методологія розрахунку індексу синергетичного ефекту розвитку підприємств молочної або м'ясної промисловості в умовах нестійкої економіки України, яка розширює методологічне забезпечення дослідження проблеми. Використання представленої методології дозволяє провести загальну оцінку стану розвитку підприємств цих галузей з урахуванням нинішніх аспектів їх функціонування.

Ключевые слова: розвиток, підприємства молочної та м'ясної промисловості, нестійка бізнес-середовища, синергетичний ефект, тенденція, обсяги виробництва, доходність.

Summary. The article is aimed to systematize and research the modern tendencies of functioning and development the dairy and meat enterprises of Ukraine in the conditions of unsteady business-environment. It was developed and offered a methodology of calculation the index of sinergistical effect of dairy or meat enterprises in the conditions of unsteady economy of Ukraine, that extends the methodological providing the research of problem. The use of the presented methodology allows to conduct the general estimation of development of these industries enterprises status taking into account the present aspects of their functioning.

Key words: development, enterprises of dairy and meat industry, unstable business environment, sinergistical effect, trend, production volumes, profitability.